

**ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ СРБИЈЕ
„ДР МИЛАН ЈОВАНОВИЋ БАТУТ”**

**ИЗВЕШТАЈ
О ДОСЕГНУТИМ КЛИЈЕНТИМА/КЛИЈЕНТКИЊАМА
САВЕТОВАЛИШТА ЗА НIV ИНФЕКЦИЈУ И ПИИ КРОЗ
АКТИВНОСТИ ДОБРОВОЉНОГ И ПОВЕРЉИВОГ
САВЕТОВАЊА И ТЕСТИРАЊА НА НIV, ХЕПАТИТИС Ц,
ХЕПАТИТИС Б И СИФИЛИС У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
ЗА 2015. ГОДИНУ**

2016.

Аутор извештаја:

Слађана Барош, мастер јавног здравља¹

¹ Одељење за НIV инфекцију, полно преносиве инфекције, вирусне хепатитисе и туберкулозу, ИЈЗ Србије

Садржај:

1.	Увод	1
2.	Метод	1
3.	Резултати и дискусија	3
3.1	Саветовање и тестирање на HIV	3
3.1.1	Саветовање и тестирање на HIV ван здравствених установа у оквиру реализованих кампања 2015. године	12
3.2	Саветовање и тестирање на хепатитис Ц	15
3.3	Саветовање и тестирање на хепатитис Б	19
3.4	Саветовање и тестирање на сифилис	22
4.	Постигнућа и изазови у раду саветовалишта за HIV и ППИ	26
5.	Закључци и препоруке	31
6.	Литература	33
	Прилози	35
	Прилог 1. Активности поводом обележавања Дана сећања на умрле од сиде	35
	Прилог 2. Реализоване промотивне активности у периоду од 24. маја до 31. октобра 2015. године	36

1. УВОД

Добровољно и поверљиво саветовање и тестирање (у даљем тексту: ДПСТ) је препознато као једна од кључних активности у раду на превенцији HIV инфекције [1, 2]. Ова активност подразумева реализацију саветовања пре тестирања, тестирања и саветовања после тестирања. Читава процедура је јасно дефинисана Водичем за добровољно и поверљиво саветовање и тестирање на HIV [3]. Активност се у Републици Србији реализује у саветовалиштима за HIV и полно преносиве инфекције (у даљем тексту: ППИ) у здравственим установама. ДПСТ се реализује и ван здравствених установа, у сарадњи са организацијама цивилног друштва, посебно када је реч о популацији под повећаним ризиком од HIV инфекције (инјектирајући корисници дроге, мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима, особе које се баве сексуалним радом).

У циљу праћења успешности реализације програма ДПСТ, развијен је систем праћења спроведених активности, ради планирања мера за унапређење како услуге ДПСТ, тако и за унапређење свих услуга превенције у циљу што ефективнијег спречавања преноса HIV инфекције и других ППИ.

2. МЕТОД

У складу са Планом за мониторинг и евалуацију стратешког одговора на HIV инфекцију и AIDS Републике Србије [4], извештај о реализованим активностима у оквиру рада саветовалишта за HIV и ППИ у периоду од 1. јануара до 31. децембра 2015. године доставили су:

1. Институт за јавно здравље Војводине (ИЈЗВ);

2. Институт за јавно здравље Ниш (ИЈЗ Ниш);
3. Институт за јавно здравље Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац);
4. Градски завод за јавно здравље Београд (ГЗЈЗ Београд);
5. Завод за јавно здравље Чачак;
6. Завод за јавно здравље Ћуприја;
7. Завод за јавно здравље Кикинда;
8. Завод за јавно здравље Краљево;
9. Завод за јавно здравље Лесковац;
10. Завод за јавно здравље Панчево;
11. Завод за јавно здравље Пирот;
12. Завод за јавно здравље Пожаревац;
13. Завод за јавно здравље Шабац;
14. Завод за јавно здравље Сомбор;
15. Завод за јавно здравље Сремска Митровица;
16. Завод за јавно здравље Суботица;
17. Завод за јавно здравље Ужице;
18. Завод за јавно здравље Ваљево;
19. Завод за јавно здравље Врање;
20. Завод за јавно здравље „Тимок” Зајечар;
21. Завод за јавно здравље Зрењанин;
22. Завод за јавно здравље Крушевац;
23. Завод за јавно здравље Косовска Митровица;
24. Завод за заштиту здравља студената Београд;
25. Специјална болница за болести зависности, Београд;

26. Асоцијација за борбу против сиде – ЈАЗАС.

Сва саветовалишта за HIV и ППИ су податке о досегнутим клијентима/кама уносила у Базу за праћење активности добровољног и поверљивог саветовања и тестирања (ДПСТ базу). Извештаји су формиран преко предефинисаних исписа из ДПСТ базе и достављени Одељењу за HIV инфекцију, ППИ, вирусне хепатитисе и туберкулозу. На крају извештајног периода саветовалишта за HIV и ППИ су доставила (опционо) наративни извештај у којем су дата запажања, коментари и препоруке у оквиру три тематске целине: анализа рада установе/удружења, уочене препреке и проблеми у раду и предлози и уочене потребе у циљу унапређења квалитета и квантитета рада. ЈАЗАС је једино удружење које самостално извештава о досегнутим клијентима/кињама кроз ДПСТ базу захваљујући постојању одобрења од стране Министарства здравља да може да спроводи саветовање и тестирање ван здравствене установе самостално, уз ангажовање здравствених радника одговарајућих профила.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

3.1. Саветовање и тестирање на HIV

Према извештајима 23 института/завода за јавно здравље (у даљем тексту: ИЈЗ/ЗЈЗ), Специјалне болнице за болести зависности, Београд (у даљем тексту: СББЗ), Завода за здравствену заштиту студената, Београд (у даљем тексту: ЗЗЗС) и ЈАЗАС-а о броју клијената/киња саветовалишта за HIV и ППИ током 2015. године укупно је саветовано и тестирано 7064 особе, при чему се региструје нешто већи број саветованих и тестираних у другој половини године (табела 1).

Укупно пријављених особа од стране ИЈЗ/ЗЈЗ, СББЗ, ЗЗЗС и удружења ЈАЗАС код којих је регистрован позитиван резултат тестирања на НИВ инфекцију је било 105 (1,5% од укупно саветованих и тестираних особа). У 2015. години је 92% клијената/киња први пут саветовано и тестирано у извештајном периоду, а 5,3% је саветовано и тестирано више од једног пута у извештајном периоду, а остали су добили услугу ДПСТ на НИВ у претходним извештајним периодима (тачније, у 2014. години, обзиром да је тада уведен јединствен систем евидентирања и извештавања кроз ДПСТ базу). Особе нису увек пријављивале исти ризик као разлог саветовања и тестирања, те се укупан број саветованих и тестираних разликује од простог збира саветованих и тестираних према различитим категоријама ризика.

Табела 1. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на НИВ у Републици Србији током 2015. године, према семестрима (1.1–30.6.2015. и 1.7–31.12.2015)

Регион	Установа	Период 1.1–30.6.2015.	Период 1.7–31.12.2015.	Укупно у 2015. години*
Београд	ГЗЈЗ Београд	553	963	1490
	ЗЗЗС Београд	617	905	1467
	СББЗ Београд	0	102	102
	ЈАЗАС	22	14	34
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	96	162	257
	ИЈЗ Крагујевац	135	239	366
	ЗЈЗ Шабац	134	189	322
	ЗЈЗ Врање	70	80	149
	ЗЈЗ Пожаревац	53	145	193
	ЗЈЗ Ужице	60	55	115
	ЗЈЗ Ваљево	26	41	66
	ЗЈЗ Краљево	55	102	154
	ЗЈЗ Крушевац	15	23	38
	ЗЈЗ Лесковац	30	89	118
	ЗЈЗ Чачак	19	39	58
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	8	73	80
ЗЈЗ Пирот	5	6	11	
Војводина	ИЈЗ Војводина	516	827	1323

Регион	Установа	Период 1.1–30.6.2015.	Период 1.7–31.12.2015.	Укупно у 2015. години*
Војводина	ЗЈЗ Сремска Митровица	49	110	159
	ЗЈЗ Кикинда	56	68	123
	ЗЈЗ Зрењанин	31	90	118
	ЗЈЗ Суботица	56	96	145
	ЗЈЗ Сомбор	24	57	81
	ЗЈЗ Панчево	50	67	117
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	4	26	30
Укупно**		2674	4556	7064

*Укупан број саветованих и тестираних није једнак простом збиру саветованих и тестираних особа у првој и другој половини године, јер су из збира изузете поновљене шифре (рачунате су само један пут оне особе које су се појавиле и у првом и у другом семестру).

**Укупан број саветованих и тестираних није једнак простом збиру саветованих и тестираних особа по установама, јер су из збира искључене поновљене шифре (рачунате су само један пут оне особе које су се појавиле у различитим установама током године).

Највише саветованих и тестираних особа је пријавио Градски завод за јавно здравље Београд (у даљем тексту: ГЗЈЗ), 21,1% од свих саветованих и тестираних у извештајном периоду. Затим следи ЗЗЗС Београд са 20,8% и ИЈЗ Војводине са 18,7% клијената/киња од свих саветованих и тестираних особа. У односу на извор финансирања тестова коришћених за тестирање на HIV клијената/киња саветовалишта за HIV и ППИ, највише клијената/киња је тестирано тестовима набављеним из буџетских средстава Министарства здравља за реализацију програма од општег интереса (64,9%), а затим следе они тестирани тестовима набављеним из других средстава, махом из донација везаних за кампањске и промотивне акције (27,9%) (табела 2).

Табела 2. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2015. године према установи и извору финансирања тестова за HIV

Регион	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова				
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго (са кампањама)*
Београд	ГЗЈЗ Београд	1113	3	220	80	115
	ЗЗЗС Београд	1209	0	0	0	291
	СББЗ Београд	0	0	0	0	102
	ЈАЗАС	0	0	0	0	35
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	203	1	6	0	50
	ИЈЗ Крагујевац	144	1	1	0	227
	ЗЈЗ Шабац	35	0	0	0	287
	ЗЈЗ Врање	62	1	6	62	18
	ЗЈЗ Пожаревац	101	0	0	0	97
	ЗЈЗ Ужице	96	0	0	0	19
	ЗЈЗ Ваљево	16	0	1	0	50
	ЗЈЗ Краљево	72	0	27	3	55
	ЗЈЗ Крушевац	6	0	0	21	11
	ЗЈЗ Лесковац	73	0	0	2	44
	ЗЈЗ Чачак	28	0	0	0	30
	ЗЈЗ Ћуприја	20	0	0	0	0
	ЗЈЗ Зајечар „Тимок”	20	0	0	0	60
	ЗЈЗ Пирот	5	2	0	4	0
Војводина	ИЈЗ Војводина	931	47	30	17	329
	ЗЈЗ Сремска Митровица	77	0	0	0	83
	ЗЈЗ Кикинда	31	0	84	0	8
	ЗЈЗ Зрењанин	118	0	0	0	0
	ЗЈЗ Суботица	131	0	0	0	14
	ЗЈЗ Сомбор	81	0	0	0	0
	ЗЈЗ Панчево	86	0	5	0	26
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	2	0	0	0	28
Укупно**		4616	55	380	190	1974

*Сабрана је категорија Друго и категорија Кампања, тако да је могуће да се у овој колони особе које су се тестирале више пута током године тестовима из ове две категорије појављују два или више пута у приказаном збиру.

**Укупан број саветованих и тестираних није једак простом збиру саветованих и тестираних особа по установама, јер су из збира искључене поновљене шифре (рачунате су само један пут оне особе које су се појавиле у различитим установама током године).

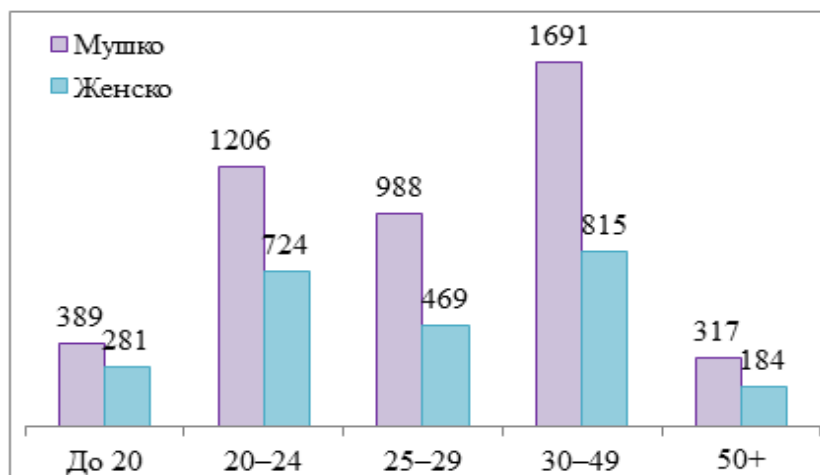
Тестови сврстани у категорију „друго” углавном се односе на кампањске и промотивне активности саветовања и тестирања у теренским условима реализоване махом у

сарадњи са удружењима. Изузетак чини СББЗ где су сва саветовања и тестирања у 2015. години реализована у самој установи тестовима из категорије „друго”, тачније тестовима Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” набављеним средствима из донације *GlaxoSmithKlein (GSK)*.

Према достављеним подацима, готово дупло више саветованих и тестираних особа је мушког пола (однос мушкараца према женама је 1,9:1).

Гледано према узрасту, највише тестираних клијената је узраста 20–29 година, тачније 47,9% од укупног броја саветованих и тестираних (47,8% мушког пола од укупног броја саветованих и тестираних особа мушког пола, односно 48,2% женског од укупног броја саветованих и тестираних особа женског пола) (графикон 1). У односу на род, од укупног броја саветованих и тестираних у 2015. години, 13 особа је пријавило да су трансродне. Међу њима, три особе су саветоване и тестиране на HIV у оквиру процеса припреме за хируршко усклађивање полног и родног идентитета, а 10 је било у категорији ризика бављења сексуалним радом.

Графикон 1. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2015. године према полу и узрасту

У односу на трансмисивну категорију, највише је саветованих и тестираних особа са пријављеним ризичним хетеросексуалним односима (47,7% од укупног броја саветованих и тестираних особа), а затим следе мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима (МСМ) – 18% од укупног броја саветованих и тестираних (односно 27,6% од укупног броја саветованих и тестираних особа мушког пола) и оних који нису сврстани ни у једну категорију ризика (9,8% од укупног броја саветованих и тестираних особа) (графикон 2).

Графикон 2. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на НИВ у Републици Србији током 2015. године према полу и трансмисивној категорији

*Инјектирајући корисници дрога

***Секс раднице/ци

**Интраназални корисници дрога

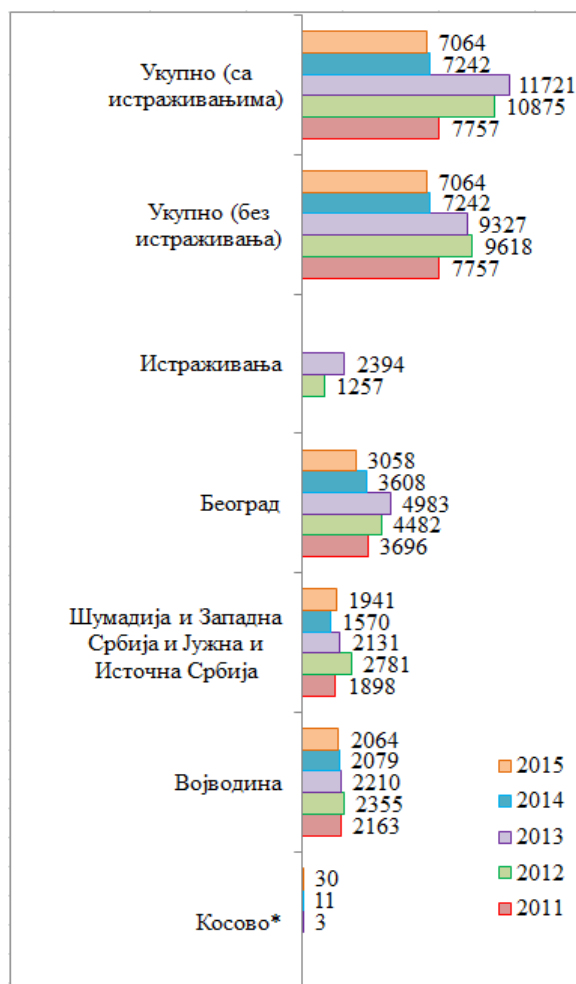
****Мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима

Током 2015. године настављен је тренд опадања броја саветованих и тестираних особа (са 9618 у 2012. години – без саветованих и тестираних у оквиру истраживања на 7064 у 2015. години).

Број саветованих и тестираних особа у периоду од 2011. до 2015. године је најједначенији у Војводини са у просеку 2174 саветованих и тестираних особа (за 19 особа више од просека у периоду 2010–2014). У региону Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије је највише саветованих и тестираних забележено 2012. године, а после тога се бележи благи пад у броју саветованих и тестираних особа. Међутим, у овом региону је број саветованих и тестираних порастао за 371 у 2015. години у односу на 2014. годину. Просечан број саветованих и тестираних особа у периоду од 2011. до 2015. године у Шумадији и Западној Србији и Јужној и Источној Србији је износио 2064 (што је за 72 особе више од просека за период 2010–2014). У региону Београда највише саветованих и тестираних особа пријављено је 2013. године у посматраном периоду 2011–2015. године. Од тада, број саветованих и тестираних особа на територији региона Београда опада. Тако је у 2015. години саветовано и тестирано 550 особа мање него у 2014. години (графикон 3). Међутим, иако је у 2015. години укључено у програм извештавања једно удружење, недостају подаци за Војномедицинску академију, где се такође реализује ДПСТ, те је вероватно да је број саветованих и тестираних особа већи од пријављеног у 2015. години. Такође, у 2015. години, због недостатка тестова и лабораторијске опреме саветовање и тестирање током већег дела године није радила СББЗ, која је у претходним годинама регистровала највећи број саветованих и тестираних инјектирајућих корисника дроге. СББЗ је спроводила ДПСТ у свом саветовалишту почев од октобра 2015. коришћењем брзих тестова које је набавио и дистрибуирао ИЈЗС из донације *GSK*. Све ово је условило опадање броја саветованих и тестираних особа у Београду. У 2015. години је по први пут

регистрован пораст саветованих и тестираних особа у ЗЗЗС Београд, обзиром да је овде у континуитету бележен пад у посматраном временском периоду (табела 3). Већина градова у Шумадији и Западној Србији и у Јужној и Источној Србији, као и Косовска Митровица бележе већи број саветованих и тестираних особа у односу на 2014. годину, примарно захваљујући акцијама саветовања и тестирања ван здравствених установа рађеним углавном у оквиру кампањских и промотивних активности. Ове акције су махом реализоване у сарадњи са удружењима.

Графикон 3. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији према извештајној години и територији

*Територија под надлежношћу ЗЈЗ Косовска Митровица

Табела 3. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији према извештајној години у односу на установу и територију

Регион	Установа	2011	2012	2013	2014	2015
Београд	ГЗЈЗ Београд	877	1344	1985	1551	1490
	ЗЗЗС Београд	2169	1556	1439	1360	1467
	СББЗ Београд	650	676	666	429	102
	ВМА Београд	/	906	893	298	
	ЈАЗАС, Београд					34
	Истраживања ИЈЗС / Београд	0	957	1049	0	0
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	202	183	202	225	257
	ИЈЗ Крагујевац	282	588	508	239	366
	ЗЈЗ Врање	126	160	134	133	149
	ЗЈЗ Ваљево	115	219	81	64	66
	ЗЈЗ Ужице	288	211	144	117	115
	ЗЈЗ Шабац	193	568	183	139	322
	ЗЈЗ Пожаревац	114	136	440	163	193
	ЗЈЗ Пирот	8	14	16	9	11
	ЗЈЗ Лесковац	75	129	89	71	118
	ЗЈЗ Краљево	194	226	139	249	154
	ЗЈЗ Ћуприја	96	41	43	39	20
	ЗЈЗ Чачак	77	154	45	57	58
	ЗЈЗ Крушевац	39	79	79	46	38
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	89	73	28	29	80
	Истраживања ИЈЗС / Ниш	0	0	300	0	0
Истраживања ИЈЗС / Крагујевац	0	0	300	0	0	
Војводина	ИЈЗ Војводине	1297	1343	1374	1237	1323
	ЗЈЗ Зрењанин	116	130	98	98	118
	ЗЈЗ Суботица	258	249	202	188	145
	ЗЈЗ Сремска Митровица	268	382	226	200	159
	ЗЈЗ Сомбор	71	81	103	79	81
	ЗЈЗ Панчево	130	119	160	138	117
	ЗЈЗ Кикинда	23	51	47	141	123
	Истраживања ИЈЗС / Нови Сад	0	300	745	0	0
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	/	/	3	11	30
Укупно*		7757	10875	11721	7242	7064

*Укупан број саветованих и тестираних није једак простом збиру саветованих и тестираних особа по установама, јер су из збира искључене поновљене шифре (рачунате су само један пут оне особе које су се појавиле у различитим установама током године).

3.1.1. Саветовање и тестирање на HIV ван здравствених установа у оквиру реализованих кампања и промотивних активности током 2015. године

Током 2015. године саветовање и тестирање ван здравствених установа реализовано је у оквиру три кампање на националном нивоу, и то поводом обележавања Дана сећања на преминуле од AIDS-а, Европске недеље тестирања на HIV и хепатитисе и поводом обележавања Светског AIDS дана.

У оквиру Дана сећања на умрле од AIDS-а, који је обележен 17. маја, спроведен је низ теренских ДПСТ акција тестовима ИЈЗС из донације UNDP. Акцијама, које је спроводило осам установа и четири удружења, обухваћено је 14 градова и укупно је саветовано и тестирано 215 особа (табела 4). Акције су се реализовале у периоду од 11. до 23. маја 2015. године.

Табела 4. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у оквиру обележавања Дана сећања на преминуле од AIDS-а (11–23. мај 2015. године) по граду и популацији

Град	Датум	Организатор (у сарадњи са)	Циљна популација	Број досегнутих
Београд	16. мај	Асоцијација ДУГА (ГЗЈЗ, Београд)	Популација под повећаним ризиком	2
	17. мај	ЈАЗАС (Слобода права, Београд)	Популација под повећаним ризиком	12
	20. мај	ЈАЗАС (Слобода права, Београд)	Популација под повећаним ризиком	4
Ниш	19. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Популација под повећаним ризиком	52
Крагујевац	17. мај	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац)	Општа популација	11
	19. мај	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац)	Општа популација	1
	23. мај	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Крагујевац)	Популација под повећаним ризиком	17
Краљево	11. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Популација под повећаним ризиком	11
Рашка	11. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Општа популација	4
Тутин	11. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Општа популација	9

Град	Датум	Организатор (у сарадњи са)	Циљна популација	Број досегнутих
Осечина	14. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Ваљево)	Општа популација	13
Шабац	15. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Популација под повећаним ризиком	11
	17. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Општа популација	2
Трстеник	19. мај	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Крушевац)	Општа популација	3
Лапово	19. мај	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Крагујевац)	Општа популација	7
Стара Пазова	20. мај	ЗЈЗ Сремска Митровица	Општа популација	11
Жагубица	20. мај	ЗЈЗ Пожаревац	Општа популација	15
Пожаревац	21. мај	ЗЈЗ Пожаревац (Установа за извршење кривичних санкција)	Популација под повећаним ризиком	28
	22. мај	ЗЈЗ Пожаревац	Популација под повећаним ризиком	1
Врање	23. мај	ЗЈЗ Врање	Општа популација	1
Укупно				215

Поред саветовања и тестирања ван здравствених установа, Дан сећања на умрле од AIDS-а је обележен низом уличних акција и трибина, као и наступима у медијима и конференцијама за новинаре. Узимајући у обзир све активности које су се реализовале, Дан сећања на умрле од AIDS-а је обележен у 24 града, а носиоци активности су били седам удружења и 12 ИЈЗ/ЗЈЗ (прилог 1). У већини градова активности су се реализовале у сарадњи са локалним удружењима и установама (домови здравља, локалне испоставе Црвеног крста, канцеларије за младе, локалне самоуправе).

Након обележавања Дана сећања на преминуле од AIDS-а, настављено је са акцијама ДПСТ у теренским условима. У периоду од 24. маја до 31. октобра 2015. у овим акцијама је укупно саветовано и тестирано 389 особа. Акције је спровело шест удружења и осам ИЈЗ/ЗЈЗ у 11 градова. Додатно, у истом периоду спроведене су и друге промотивне активности од стране два удружења и једног ЗЈЗ (прилог 2).

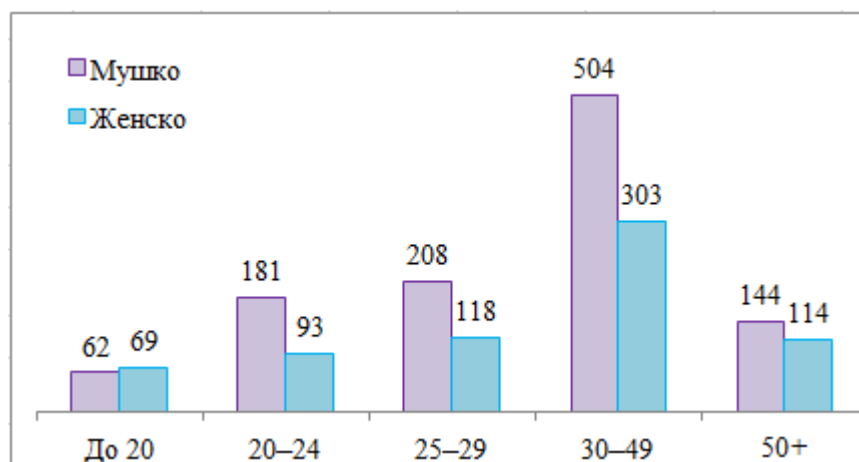
Са реализацијом акција саветовања и тестирања ван здравствених установа настављено је до краја 2015. године. Ове акције су реализоване у оквиру обележавања Европске недеље тестирања на HIV и хепатитисе и Светског AIDS дана од 20. новембра до 23. децембра 2015. године. Додатно, промотивне активности удружења Асоцијација ДУГА су биле компатибилне са циљевима националних кампања, а надовезале су се на акције које је ово удружење спровело у октобру, те су обухватиле и период новембра пре званичног почетка Европске недеље тестирања на HIV и хепатитисе. Активности ДПСТ ван здравствених установа у оквиру обележавања Европске недеље тестирања на HIV и хепатитисе и Светског AIDS дана су подржане донацијом скрининг HIV тестова од стране фармацеутске компаније *GSK*: 1150 комада брзих тестова *GenieFast HIV1/2* које је ИЈЗС дистрибуирао партнерима и 450 комада брзих тестова директно донираних Асоцијацији ДУГА. У реализацији акција саветовања и тестирања у периоду од 2. новембра до 23. децембра, поред ИЈЗС, учествовало је 18 ИЈЗ/ЗЈЗ, два завода за здравствену заштиту студената и 10 удружења. Акције саветовања и тестирања су реализоване у укупно 32 града. Укупно је саветована и тестирана у оквиру акција саветовања и тестирања ван здравствених установа у периоду 2. новембар – 31. децембар 2015. године 1071 особа (укупан број није једнак простом збиру саветованих и тестираних према градовима, обзиром да су неке особе саветоване и тестиране више од једног пута). Међу свим саветованим и тестираним особама забележена су 4 резултата тестирања реактивна на HIV инфекцију. Детаљан извештај о реализованим активностима у оквиру ових кампања доступан је на сајту ИЈЗС [5].

3.2. Саветовање и тестирање на вирусни хепатитис Ц

Саветовање и тестирање на вирусни хепатитис Ц се у 2015. години, према достављеним извештајима, спроводило у 20 ИЈЗ/ЗЈЗ. Укупно је саветовано и тестирано 1796 особа (готово дупло мање него у 2014. години), од чега је први пут саветовано и тестирано на хепатитис Ц 1708 особа, док су остали били досегнути у претходним годинама. У 2015. години 60 особа се више пута тестирало на хепатитис Ц.

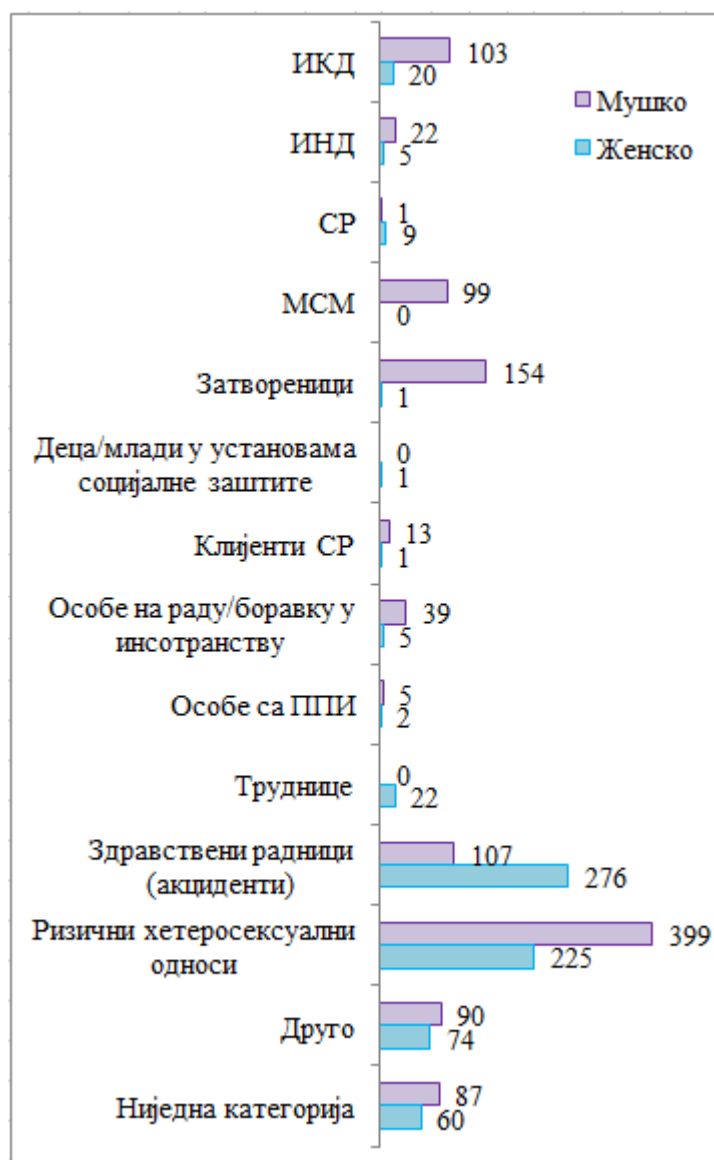
У односу на пол, 61,2% саветованих и тестираних на хепатитис Ц је мушког пола. У односу на род, 3 особе су пријављене као трансродне. Највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц је регистровано у узрасној групи од 20 до 29 година (33,4% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц), а затим следе узрасне групе од 30 до 39 година (31,3%), од 40 до 49 година (13,6%) и 50–59 (8,1%). Учешће најмлађе узрасне групе (до 20 година) међу укупно саветованим и тестираним на хепатитис Ц је било 7,3%, а најмањи удео саветованих и тестираних особа је регистрован у узрасту 60+ година (6,3%) (графикон 4).

Графикон 4. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на вирусни хепатитис Ц у Републици Србији током 2015. године према полу и узрасту

У односу на трансмисивну категорију, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц је било из категорије хетеросексуалаца са ризичним односима (34,7% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц), а следе категорија здравствених радника који су имали акцидент (21,3%) и категорија „друго” (9,1%) (графикон 5).

Графикон 5. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц у Републици Србији током 2015. године у односу на пријављени трансмисивни ризик и пол

Укупно пријављених особа код којих је регистрован позитиван резултат тестирања на хепатитис Ц је било 111, међу којима је забележен највећи удео ИКД (63,1%), односно код 56,9% свих тестираних ИКД регистрован је позитиван резултат тестирања на хепатитис Ц.

Највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц је пријављено на територији Војводине (59%), а затим следе територија Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије (26%) и регион Београд (15%). ЗЈЗ Косовска Митровица није пријавио ниједну особу саветовану и тестирану на хепатитис Ц са територије своје надлежности. У односу на установе, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц вирус је пријавио ИЈЗ Војводине (29,5% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц вирус), а затим следи ГЗЈЗ Београд (15%). Мада је СББЗ Београд претходних година саветовала и тестирала велики број особа на хепатитис Ц, током 2015. године нису пријавили ниједну особу саветовану и тестирану на хепатитис Ц због недостатка тестова. Своје клијенте/пацијенте су упућивали на тестирање на Клинику за инфективне и тропске болести Клиничког центра Србије и, према добијеним повратним информацијама, од 56 пацијената СББЗ, Београд тестираних на овај начин на хепатитис Ц, код 44% је регистрован позитиван резултат теста. У односу на извор финансирања, највише особа тестираних на хепатитис Ц је тестирано тестовима набављеним из сопствених средстава установе (62,9%), а затим следе тестови набављени преко РФЗО (28,5%). Преосталим тестовима добијеним од Јединице Министарства здравља за имплементацију HIV пројекта Глобалног фонда за борбу против сиде, туберкулозе и маларије тестирано је 2% особа (табела 5).

Табела 5. Дистрибуција особа саветованих и тестираних особа на хепатитис Ц у Републици Србији током 2015. године према извору финансирања тестова, територији и установи

Регион	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно*
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Београд	ГЗЈЗ Београд	0	2	184	54	30	269
	ЗЗЗС Београд						0
	СББЗ Београд						0
	ЈАЗАС						0
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	0	32	2	0	0	34
	ИЈЗ Крагујевац	0	0	16	47	21	84
	ЗЈЗ Врање	0	0	25	2	0	27
	ЗЈЗ Шабац	0	0	0	1	2	3
	ЗЈЗ Пожаревац						0
	ЗЈЗ Ужице	0	0	0	19	51	70
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	3	0	0	3
	ЗЈЗ Краљево	0	0	42	74	0	115
	ЗЈЗ Крушевац	4	0	0	16	4	20
	ЗЈЗ Лесковац	0	0	0	67	0	67
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	25	0	25
	ЗЈЗ Ћуприја						0
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	2	0	0	4	6
ЗЈЗ Пирот	0	0	0	11	2	13	
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	0	30	501	0	530
	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	0	69	6	0	74
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	99	9	0	108
	ЗЈЗ Зрењанин	0	0	1	114	0	115
	ЗЈЗ Суботица	0	0	0	93	0	93
	ЗЈЗ Сомбор	0	0	0	85	0	85
	ЗЈЗ Панчево	0	0	41	6	9	56
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица						0
Укупно*		0	36	511	1130	123	1796

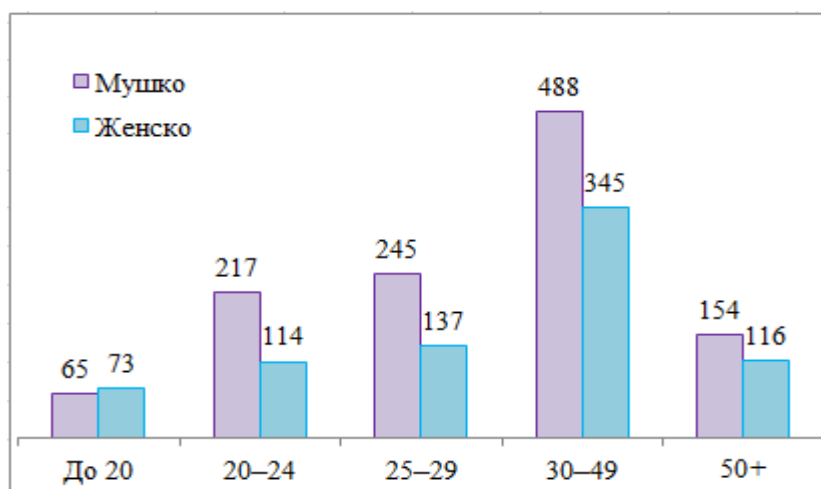
*Укупан број саветованих и тестираних није једнак простом збиру саветованих и тестираних особа, јер су из збира изузете поновљене шифре (рачунате су само један пут особе које су се појавиле у више установа или више пута у извештајном периоду).

3.3. Саветовање и тестирање на вирусни хепатитис Б

Према доступним подацима, саветовање и тестирање на вирусни хепатитис Б је током 2015. године реализовано у 20 ИЈЗ/ЗЈЗ и СББЗ, Београд. Укупно је саветовано и тестирано 1954 особе на хепатитис Б (готово дупло мање него 2014. године), а од тога њих 1859 први пут. Остали су у претходним годинама примили услугу саветовања и тестирања на хепатитис Б. Укупно 58 особа је током 2015. године саветовано и тестирано на хепатитис Б више од једног пута.

У односу на пол, заступљеније су биле особе мушког пола (59,8% од укупно саветованих и тестираних особа на хепатитис Б). Међу саветованим и тестираним особама пријављене су укупно 3 трансродне особе. Највећи удео саветованих и тестираних на хепатитис Б регистрован је међу особама узраста од 20 до 29 година (36,52%), а најмање у узрасној групи млађих од 20 година (7,1%) (графикон 6).

Графикон 6. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2015. године према полу и узрасту

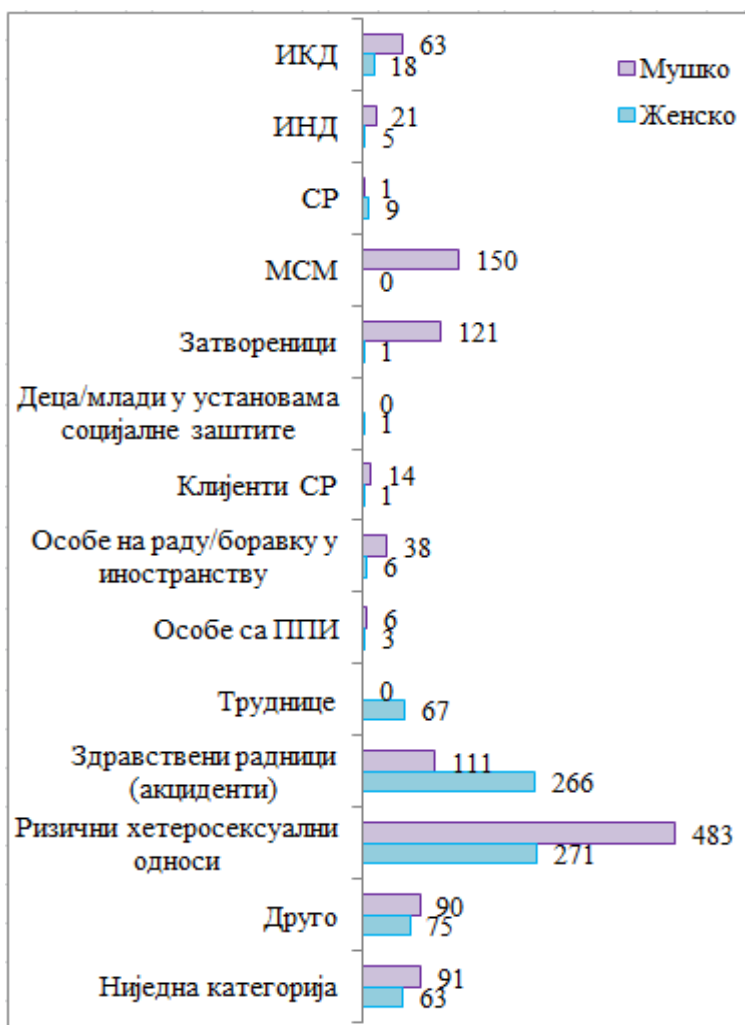

Међу особама саветованим и тестираним на хепатитис Б, за укупно 42 особе (2,1%) је пријављен позитиван резултат теста, при чему је највише позитивних налаза регистровано

међу особама које су пријавиле ризичне хетеросексуалне односе (54,8%). Међу особама са позитивним тестом на хепатитис Б око три пута више је особа мушког пола него женског.

У односу на трансмисивну категорију, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б је регистровано међу онима који су пријавили ризичне хетеросексуалне односе (38,6% од укупног броја особа саветованих и тестираних на ХБВ); затим следе здравствени радници (акциденти) (19,3%) и они који не припадају категорији „друго” (8,4%) (графикон 7).

Графикон 7. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2015. године према пријављеном трансмисивном ризику и полу

Највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б је на територији Војводине (51,5% од укупног броја саветованих и тестраних на хепатитис Б), а најмање на територији

Београда (17,3%). ИЈЗ Војводине, Нови Сад, пријавио је највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б (30%), а затим следи ГЗЈЗ, Београд (17,2%). СББЗ, Београд која је претходних година била међу установама које су досегнуле услугом саветовања и тестирања на хепатитис Б највише особа, 2015. године је пријавило само једну саветовану и тестирану особу. Према извору финансирања тестова за хепатитис Б, највише је особа саветованих и тестираних на хепатитис Б тестовима набављеним из сопствених средства здравствених установа (58,7%) (табела 6).

Табела 6. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2015. године према територији, установи и извору финансирања тестова

Регион	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно*
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Београд	ГЗЈЗ Београд	0	0	223	84	30	337
	ЗЗЗС Београд						0
	СББЗ Београд					1	1
	ЈАЗАС						0
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	0	69	2	0	0	71
	ИЈЗ Крагујевац	0	0	13	48	22	83
	ЗЈЗ Врање	0	0	24	3	0	27
	ЗЈЗ Шабац	0	0	0	0	2	2
	ЗЈЗ Пожаревац						0
	ЗЈЗ Ужице	0	0	0	19	51	70
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	3	0	0	3
	ЗЈЗ Краљево	0	0	45	74	0	118
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	9	5	14
	ЗЈЗ Лесковац	0	0	0	65	0	65
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	25	0	25
	ЗЈЗ Ћуприја						0
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	2	0	0	5	7
	ЗЈЗ Пирот	0	9	0	1	2	12
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	52	30	509	0	586

Регион	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно*
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Војводина	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	0	68	7	1	75
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Зрењанин	0	0	1	116	0	117
	ЗЈЗ Суботица	0	0	0	106	0	106
	ЗЈЗ Сомбор	0	0	0	69	0	69
	ЗЈЗ Панчево	0	0	40	4	10	54
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица						0
Укупно*			132	552	1148	129	1954

*Укупан број саветованих и тестираних није једнак простом збиру саветованих и тестираних, јер су из збира изузете поновљене шифре (рачунати су само један пут оне које су се појавиле у више установа или више пута па су тестиране тестовима набављеним из различитих извора).

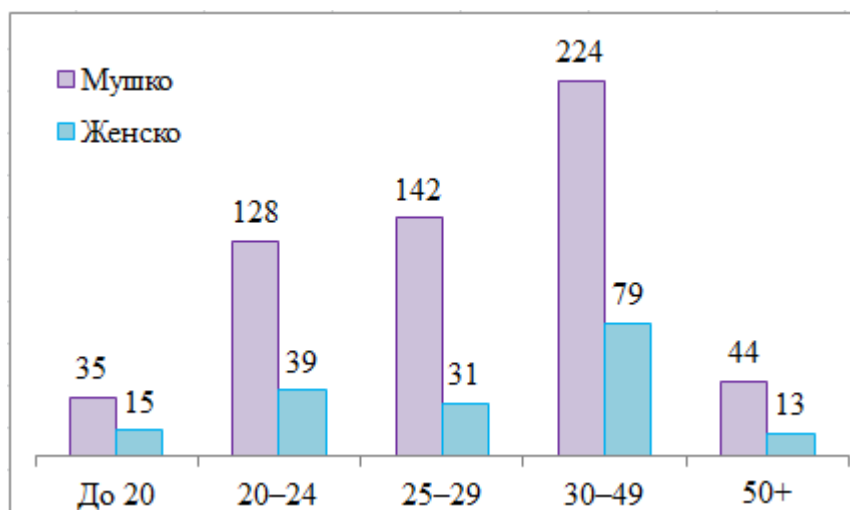
3.4. Саветовање и тестирање на сифилис

Према достављеним извештајима, 15 саветовалишта на НИВ и ППИ је радило и саветовање и тестирање на сифилис. Кроз саветовалишта је досегнуто укупно 750 различитих особа које су тестиране на сифилис. Од тога, њих 703 је први пут досегнуто услугом саветовања и тестирања на сифилис, док је 615 особа више пута саветовано и тестирано различитим тестовима (сифилис/VDRL и/или сифилис/ТРНА и/или сифилис – друго) у 2015. години. Тестом сифилис/VDRL је тестирано 218 особа, а тестом сифилис/ТРНА 706 особа. Другим тестовима на сифилис тестирано је 611 особа.

Међу тестираним особама, код 28 особа (3,7%) је утврђен позитиван налаз теста. Већина оних којима је налаз теста био позитиван припада категорији мушкараца који имају сексуалне односе са мушкарцима (71,4% од укупног броја тестираних који су били позитивни на сифилис), а затим следе хетеросексуалци са ризичним сексуалним односима (25%). Међу хетеросексуалцима доминирају особе мушког пола (од седам позитивних, само једна особа је женског пола).

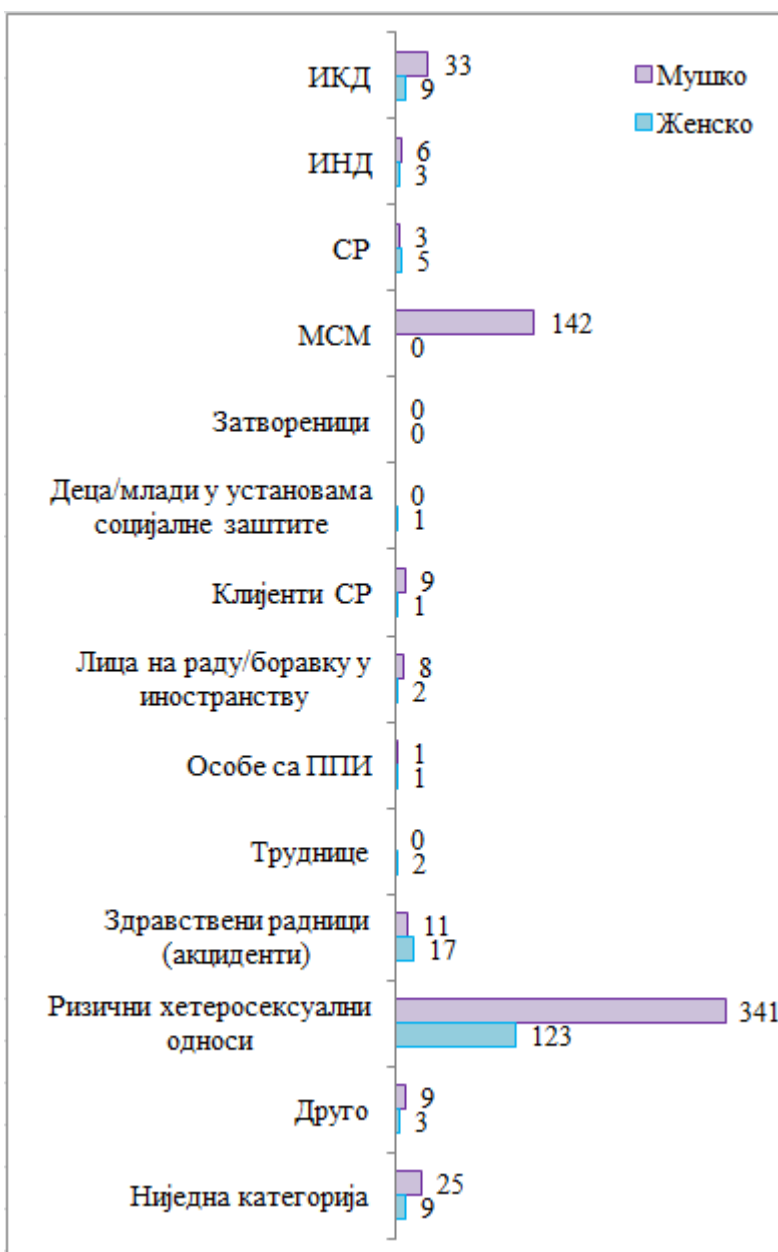
Гледајући према полу, међу саветованим и тестираним на сифилис заступљеније су особе мушког пола (76,4% од укупног броја особа тестираних на сифилис), а најзаступљенија узрасна категорија су млади узраста од 20 до 29 година (45,3% од укупног броја саветованих и тестираних на сифилис) (графикон 8).

Графикон 8. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у саветовалиштима за НИВ и ППИ у Републици Србији током 2015. године према полу и узрасту

Највише особа саветованих и тестираних на сифилис припада категорији хетеросексуалаца који су имали ризичан сексуални однос (61,9% од укупног броја саветованих и тестираних особа), а затим следе мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима (18,9%) (графикон 9).

Графикон 9. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у Републици Србији током 2015. године према пријављеном трансмисивном ризику и полу

Највише особа саветованих и тестираних на сифилис је пријавио ИЈЗ Војводине (68% од укупног броја особа саветованих и тестираних), а затим следи ЗЈЗ Краљево (10,7% свих особа саветованих и тестираних на сифилис) (табела 7).

Табела 7. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у Републици Србији током 2015. године према територији, установи и извору финансирања тестова

Регион	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова				Укупно*	
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства		Друго
Београд	ГЗЈЗ Београд	0	0	28	33	0	61
	ЗЗЗС Београд	0	0	0	0	0	0
	СББЗ Београд	0	0	0	0	0	0
	ЈАЗАС Београд	0	0	0	0	0	0
Шумадија и Западна Србија и Јужна и Источна Србија	ИЈЗ Ниш	0	0	0	0	0	0
	ИЈЗ Крагујевац	0	0	2	2	0	4
	ЗЈЗ Врање	0	0	1	40	0	41
	ЗЈЗ Шабац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Пожаревац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ужице	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	1	0	0	1
	ЗЈЗ Краљево	0	0	10	70	0	80
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	2	0	2
	ЗЈЗ Лесковац	0	0	0	3	0	3
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ћуприја	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	0	0	0	1	1
	ЗЈЗ Пирот	0	0	0	1	0	1
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	0	0	510	0	510
	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	1	0	0	1
	ЗЈЗ Зрењанин	1	0	0	1	0	1
	ЗЈЗ Суботица	2	0	0	37	0	37
	ЗЈЗ Сомбор	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Панчево	0	0	0	1	4	5
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	0	0	0	0	2	2
Укупно*		0	0	43	700	7	750

*Укупан број саветованих и тестираних није једак простом збиру саветованих и тестираних особа по установама, јер су из збира искључене поновљене шифре (рачунате су само један пут оне особе које су се појавиле у различитим установама током године).

4. ПОСТИГНУЋА И ИЗАЗОВИ У РАДУ САВЕТОВАЛИШТА ЗА НИВ И ППИ

Просечна оцена на скали од 1 до 5 којом је 18 саветовалишта од укупно 26 проценило свој рад је 4,22. Кроз наративне извештаје, укупно 19 установа (ИЈЗ/ЗЈЗ, ЗЗЗС и СББЗ) је детаљније описало своје активности у оквиру ДПСТ-а и проблеме с којима се сусрећу, уз давање препорука за даље унапређење рада саветовалишта.

Условима рада задовољно је шест од 16 ИЈЗ/ЗЈЗ, док шест установа сматра да има неодговарајуће услове за рад (примарно се ово односи на неодговарајући простор за ДПСТ). Два ИЈЗ/ЗЈЗ су делимично задовољна условима рада, а два наводе да им недостају одговарајући апарати за тестирање на НИВ и хепатитисе. Што се тиче кадра, од 10 ИЈЗ/ЗЈЗ, половина истиче недостатак едукованог кадра за рад у саветовалишту, као и преоптерећеност оних који раде услед обављања и других послова из делокруга епидемиологије на територији коју покрива ИЈЗ/ЗЈЗ. Посебно се истиче ситуација у ИЈЗ Војводине, који је један од водећих института/завода по броју особа саветованих и тестираних на НИВ, хепатитисе и ППИ и који сарађује са удружењима у оквиру бројних теренских акција ДПСТ, а у коме тренутно на овим пословима ради само један лекар специјалиста, који је уједно ангажован и на свим другим епидемиолошким пословима у ИЈЗ Војводине. Четири ИЈЗ/ЗЈЗ, укључујући и ЗЗЗС у Београду, сматрају да је адекватан број особа ангажован на пословима саветовања и тестирања, мада увек има простора за унапређење рада и кадра. Један ЗЈЗ само наводи да у саветовалишту раде два епидемиолога без даљег оцењивања у вези са адекватношћу броја ангажованих у односу на целокупан обим посла епидемиолога при ЗЈЗ. Основни проблеми везани за кадар су, поред броја особа (епидемиолога) опредељених за посао саветника, едукованост кадра за саветовалишни рад (обзиром да је у неким ИЈЗ/ЗЈЗ дошло до обнављања епидемиолошког кадра, који није прошао едукацију за ДПСТ) и ангажованост

епидемиолога на бројним пословима у оквиру ИЈЗ/ЗЈЗ, што доводи до преоптерећености кадра. Оно што нека саветовалишта посебно истичу је значај руковођења, односно на који начин је препознат и подржан рад саветовалишта за НIV и ППИ унутар установе. Тамо где изостаје подршка руководства за спровођење активности ДПСТ (укључујући и различите акције, кампање, ноћно тестирање и сл), саветовалишни рад је отежан, а одзив клијената је мањи од очекиваног.

Радно време већине саветовалишта је фиксно и услуге се могу добити сваког радног дана током радног времена, изузев у случају три ЗЈЗ где саветовалиште ради само одређеним данима у недељи. Међутим, и у тим случајевима у неким саветовалиштима постоји могућност телефонског договора с клијентима о термину саветовања и тестирања. Оно што један број ИЈЗ/ЗЈЗ посебно истиче јесте потреба за адекватнијим радним временом које би било прилагођено потребама потенцијалних клијената. Већина саветовалишта ради у првој смени, претежно до 14 часова. Ово је уједно време када потенцијални клијенти раде или похађају наставу, што услугу ДПСТ чини мање доступном.

О потребама у вези са тестовима за потребе пружања ДПСТ услуге у саветовалишту за НIV и ППИ, известило је 15 саветовалишта. Према њима, приоритет у погледу набавке тестова јесу тестови на вирусне хепатитисе, како би се могло бесплатно, добровољно, без лекарског упута вршити тестирање клијената који су били у неком ризику праћено саветовањем. Додатно, већина саветовалишта истиче потребу за брзим скрининг тестовима на НIV, како би могло да се реализује с једне стране теренско саветовање и тестирање, што је погодно за досезање клијената из популација под повећаним ризиком, а са друге саветовање и тестирање у самој установи, обзиром да би једноставна процедура тестирања где се узима уторак капиларне крви из јагодице прста и брзо доступни резултати (након 30 минута од узимања узорка крви) могли да мотивишу клијенте да дођу у саветовалишта ради

провере свог статуса. Додатно два ИЈЗ истичу потребу за обезбеђивањем довољне количине потврних тестова за дијагностиковање НИВ инфекције, обзиром да се ова врста тестирања спроводи у овим установама. Од материјала потребног за рад саветовалишта у циљу свеобухватне превенције НИВ инфекције и ППИ посебно је препознатљив недостатак кондома, тако да већина саветовалишта по завршетку НИВ пројекта Министарства здравља није у могућности да дистрибуира кондоме клијентима саветовалиштима.

Десет саветовалишта је истакло и значај теренских акција саветовања и тестирања (ван здравствених установа), које су се током 2015. године углавном одвијале у склопу националних кампања. Ове акције су рађене примарно у сарадњи са удружењима, која располажу теренским возилима (мобилним медицинским јединицама) адаптираним за пружање услуге ДПСТ у теренским условима. На овај начин услуга ДПСТ је доступнија популацијама под повећаним ризиком од НИВ-а и младима (акције у студентским домовима, школама и на факултетима), али исто тако и становницима општина/градова на чијој територији се не налазе саветовалишта за НИВ и ППИ (обзиром да су акције теренског ДПСТ реализоване и у бројним градовима на територији Републике Србије). Саветници сматрају да је потребно да се овакве акције чешће реализују, односно да се услуга ДПСТ пружа у значајно већем обиму ван здравствених установа (на терену или у *drop-in* центрима удружења која спроводе програме смањења штете и превенције НИВ инфекције и ППИ у популацијама под повећаним ризиком). Такође, нека саветовалишта истичу потребу да се организују акције целодневног саветовања и тестирања, тј. да се омогући рад у две смене или да се бар неким данима у недељи ради у другој смени, како би се повећала доступност услуге. Додатно, једно саветовалиште препознаје значај акција ноћног саветовања и тестирања које су се показале изузетно успешним у смислу веће доступности услуге, а

самим тим и већег обухвата популације овом услугом, посебно оних под повећаним ризиком.

У реализацији теренских акција главни партнери саветовалишта су била удружења која су махом била носиоци ових акција, а која располажу адекватним теренским возилима за реализацију ДПСТ ван здравствених услуга: Асоцијација ДУГА, Шабац, Омладина ЈАЗАС-а Нови Сад, Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац, Асоцијација за борбу против сиде – ЈАЗАС, УГ Превент, Нови Сад и Тимочки омладински центар, Зајечар. Поред ових удружења, саветовалишта су остварила сарадњу у спровођењу теренског ДПСТ и са удружењима која спроводе програме подршке особама које живе са HIV-ом (Црвена линија, Нови Сад, Кју клуб, Београд). Такође, сарађивали су и са другим удружењима која спроводе програме подршке особама које живе са HIV-ом (Сунце, Ниш; Став +, Суботица), али и са локалним испоставама Црвеног крста, канцеларијама за младе, омладинама ЈАЗАС-а. Додатно, ИЈЗ Војводине је координирао и рад Војвођанске HIV мреже. Поред удружења, саветовалишта су остварила сарадњу и са установама социјалне заштите, установама за извршење кривичних санкција, студентским домовима и факултетима, здравственим установама (домови здравља, клинике), као и представницима локалне самоуправе у неким срединама. Широка сарадња и партнерство је препознато као врло значајно за промоцију саветовања и тестирања на HIV и ППИ, као и за досезање популација под повећаним ризиком услугом ДПСТ.

У 2015. години вршене су и едукативне активности. Тако је девет саветовалишта (од 11 која су известила о едукацијама) пријавило да су током године организовали различите едукације претежно младих, а два да су едукације организовали само у време кампањских активности. Неке од ових едукација се одвијају у склопу редовних активности, (нпр. едукација студената у оквиру додипломске и последипломске натаве у Нишу), а неке се

организују у сарадњи са школама, факултетима или удружењима. Кроз ове едукације досегнути су млади у средњим школама, студенти, волонтери Црвеног крста, вршњачки едукатори. Такође, организована је и једна едукација затвореника у Суботици, као и изабраних лекара у домовима здравља на територији Златиборског округа. Предавања имају за циљ не само да повећају знање о HIV инфекцији, већ и да промовишу рад саветовалишта и мотивишу младе да више долазе у саветовалишта.

Као главно средство промовисања рада саветовалишта виде се медији и истиче се значај добре сарадње са медијима у овом погледу. Такође, саветници истичу да је потребно интензивирати медијско појављивање ван кампањских активности. Поред медија, саветовалишта користе могућности интернета, тако да на сајтовима установа постоје информације везане за HIV инфекцију и могућности саветовања и тестирања у конкретним установама. Удружења и мреже са којима сарађују саветовалишта такође су драгоцени партнери и у промоцији рада саветовалишта. Оно што нека саветовалишта посебно истичу јесте значај боље информисаности изабраних лекара о HIV инфекцији и раду саветовалишта, како би могли својим пацијентима да препоруче коришћење услуге ДПСТ.

У погледу обухвата клијената услугом ДПСТ сматра се да је потребно повећати овај обухват, посебно у односу на припаднике популација под повећаним ризиком. Поједина саветовалишта истичу потребу за унапређењем сарадње са затворским установама и програмима за смањење штете како оних који делују у заједници (програми размене игала и шприцева, до половине 2015. године била су активна два, а од друге половине године свега један – у Новом Саду), тако и оних у установама (програми опиоидне супституционе терапије). Такође, једна установа истиче да је потребно успоставити бољу сарадњу унутар здравственог система, тако да специјалисти који шаљу по упуту особе да се тестирају на HIV, вирусне хепатитисе и ППИ упуте особе и на саветовалишта, како би добили поред

тестирања и услугу саветовања. Ипак, посебно место у повећању обухвата имају теренске активности, тј. активности ДПСТ на HIV реализоване ван здравствених установа користећи брзе тестове, обзиром да се ово показало као најефикасније средство у досезању већег броја клијената у повећаном ризику од HIV инфекције.

Генерално, оно што се препознаје као област на којој треба даље радити јесте јачање препознатљивости услуге ДПСТ и рада саветника, наставак сарадње са удружењима, али и проширење сарадње на установе за извршење кривичних санкција, здравствене установе и локалну самоуправу, као и омогућавање пружања услуге ДПСТ на HIV ван здравствених установа.

5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Према достављеним подацима саветовалишта за HIV и ППИ, у 2015. години је настављен тренд опадања броја саветованих и тестираних особа у односу на претходне године. Међутим, значајно је повећан број особа обухваћених услугом ДПСТ ван здравствених установа кроз кампањске и друге промотивне активности. Генерално, обухват би био значајно нижи у односу на 2014. годину да су изостале добро организоване кампањске акције теренског ДПСТ-а на HIV. Пад у броју саветованих и тестираних особа у установама може се објаснити нефлексибилношћу радног времена и радног места саветника, претежно незадовољавајућим условима рада и мањком, тј. преоптерећеношћу постојећег кадра; затим, неприступачношћу услуге клијентима (због радног времена, дужине чекања резултата и места пружања услуге), посебно оних у повећаном ризику од HIV-а, младих и запослених особа, али и недостатком тестова за вирусне хепатитисе за потребе пружања

свеобухватне услуге ДПСТ у саветовалиштима, што би било у складу и са потребама клијената.

У циљу унапређења услуге ДПСТ како у погледу квалитета, тако и у погледу квантитета, потребно је:

- Обезбедити континуитет у снабдевању тестовима за скрининг на HIV инфекцију свих саветовалишта за HIV и ППИ (укључујући и СББЗ), независно од средстава из донација;
- Обезбедити средства за набавку тестова за скрининг на вирусне хепатитисе у саветовалиштима за HIV и ППИ, односно за потребе анонимног и бесплатног саветовања и тестирања на ове инфекције без лекарског упута;
- Обезбедити брзе тестове за скрининг на HIV инфекцију, као и за вирусне хепатитисе за пружање услуге саветовања и тестирања ван здравствених установа;
- Омогућити да радно време саветовалишта буде флексибилно, тако што би се периодично организовао рад у послеподневним сатима (нпр. од 15 до 20 часова), као и акције ноћног ДПСТ;
- Омогућити флексибилност радног места саветника и медицинског техничара, тако што би део радног времена пружали услугу ДПСТ ван своје установе (у теренским условима);
- Радити континуирано на промоцији услуге ДПСТ на HIV и друге ППИ;
- Континуирано унапређење сарадње саветовалишта и других партнерских установа и удружења у локалној заједници;
- Континуирано спровођење едукација младих о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима;

- Обезбедити кондоме и одговарајући ИЕК материјал за спровођење ДПСТ у установи и ван установе;
- Спроводити циљано саветовање и тестирање на HIV међу популацијама под повећаним ризиком од HIV инфекције и младима, посебно у оквиру кампања;
- Спроводити континиране едукације за саветнике за ДПСТ на HIV и ППИ и одржавати периодично супервизијске састанке ДПСТ саветника ради унапређења квалитета услуге ДПСТ на HIV и друге ППИ.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегија о HIV инфекцији и AIDS-у. Министарство здравља Републике Србије. Београд, 2012.
2. European Centre for Disease Prevention and Control. HIV testing: Increasing uptake and effectiveness in the European Union. [Интернет]. Stockholm: ECDC; 2010. [приступљено 15. мај 2014]. Доступно на:
http://ecdc.europa.eu/en/publications/publications/101129_ter_hiv_testing_evidence.pdf
3. Anđelković V, Ilić Vlatković V, Ilić D, Paunić M. Vodič za dobrovoljno i poverljivo savetovanje i testiranje na HIV. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut”, Beograd: 2007.
4. Petrescu EI, Симић Д, Барош С, Бассиони Стаменић Ф и остали. План за мониторинг и евалуацију стратешког одговора на HIV инфекцију и AIDS Републике Србије, 2011–2015. Министарство здравља Републике Србије, Београд: 2011.

5. Барош, С. Извештај о реализованим активностима у оквиру обележавања европске недеље тестирања на HIV и хепатитисе Б и Ц, 20–27. новембар, и Светског AIDS дана, 1. децембра 2015. године. [Интернет]. Београд: Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”; 2016. [приступљено 15. мај 2014]. Доступно на:
<http://www.batut.org.rs/download/izvestaji/2015IzvestajETWiWAD.pdf>

ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Активности поводом обележавања Дана сећања на умрле од сиде

Град	Носици	Активности	Период
Београд	ИЈЗС, ГЗЈЗ, АС центар, Асоцијација ДУГА, ЈАЗАС, Слобода права	Конференција за новинаре, Уличне активности ДПСТ ван здравствене установе	16–20. мај
Крагујевац	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац, ИЈЗ Крагујевац, Асоцијација ДУГА	Конференција за новинаре, ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	15–23. мај
Ниш	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	19. мај
Косовска Митровица	ЗЈЗ Приштина – Косовска Митровица	Наступи у медијима, Трибине	5–17. мај
Краљево	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	ДПСТ ван здравствене установе	11. мај
Рашка	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	11. мај
Тутин	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	11. мај
Суботица	Став +	Конференција за новинаре, Трибине, Уличне активности, Тематска забава	11–17. мај
Трговиште	ЗЈЗ Врање	Уличне активности	13. мај
Осечина	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	14. мај
Чачак	ЗЈЗ Чачак	Конференција за новинаре, Трибине	14–15. мај
Велика Плана	ЗЈЗ Пожаревац	Уличне активности	14. мај
Ужице	ЗЈЗ Ужице	Трибине	15. мај
Шабац	Асоцијација ДУГА, ЗЈЗ Шабац	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	15–17. мај
Смедерево	ЗЈЗ Пожаревац	Уличне активности	15. мај
Костолац	ЗЈЗ Пожаревац	Тематска забава	16. мај
Зајечар	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар, Тимочки омладински центар	Конференција за новинаре, Уличне активности	17–20. мај
Трстеник	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Крушевац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	19. мај
Лапово	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Крагујевац)	ДПСТ ван здравствене установе, Уличне активности	19. мај
Стара Пазова	ЗЈЗ Сремска Митровица	Наступ у медијима, ДПСТ ван здравствене установе	20. мај
Жагубица	ЗЈЗ Пожаревац	ДПСТ ван здравствене установе	20. мај
Пожаревац	ЗЈЗ Пожаревац	ДПСТ ван здравствене установе	21–22. мај
Врање	ЗЈЗ Врање	Конференција за новинаре ДПСТ ван здравствене установе	21–23. мај
Бујановац	ЗЈЗ Врање	Трибине	21. мај

Прилог 2. Реализоване промотивне активности у периоду од 24. маја до 31. октобра 2015. године

Град	Организатор (у сарадњи са)	Активност	Циљна популација	Број досегнутих
Београд	Асоцијација ДУГА (ГЗЈЗ, Београд)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	25
	ЈАЗАС (Слобода права, Београд)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	3
Нови Сад	Омладина ЈАЗАС-а Нови Сад (ИЈЗ Војводина)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	76
	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Војводина)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	46
Крагујевац	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком, општа популација младих / студенти	34
	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Крагујевац)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	29
Ниш	Асоцијација ДУГА (ИЈЗ Крагујевац и ЗЈЗ Ниш)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	43
Шабац	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Шабац)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	28
Чачак	Асоцијација ДУГА (ЗЈЗ Чачак)	Теренски ДПСТ	Популација под повећаним ризиком	3
Пожаревац	ЗЈЗ Пожаревац	Теренски ДПСТ	Општа популација	6
Зајечар	Тимочки омладински центар (ЗЈЗ „Тимок” Зајечар)	Теренски ДПСТ	Општа популација	47
Сремска Митровица	ЗЈЗ Сремска Митровица	Теренски ДПСТ	Општа популација	24
Шид	ЗЈЗ Сремска Митровица	Теренски ДПСТ	Општа популација младих	2
Баточина	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац)	Теренски ДПСТ	Општа популација младих	16
Крагујевац	Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац	Едукација младих	Општа популација младих	700
Суботица	Став +	Уличне активности	Општа популација младих, општа популација	Није примењиво